

Н.О. Хижнякова (Рівненський державний
гуманітарний університет, Україна)

СУТНІСТЬ ЕКОЛОГООРІЄНТОВАНИХ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ ТА ЇХ РОЛЬ У ВИРІШЕННІ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНИХ ПРОБЛЕМ

У статті запропоновано класифікацію еколого-економічних проблем і досліджено роль екологоорієнтованих управлінських рішень у їх вирішенні. Визначено сутність екологоорієнтованих управлінських рішень та їхні характерні особливості.

Ключові слова: екологоорієнтовані управлінські рішення, еколого-економічні проблеми, природні ресурси, стан довкілля, екологічні ефекти.

Рис. 2. Літ. 18.

Н.А. Хижнякова (Ровенский государственный
гуманитарный университет, Украина)

СУЩНОСТЬ ЭКОЛОГООРИЕНТИРОВАННЫХ УПРАВЛЕНЧЕСКИХ РЕШЕНИЙ И ИХ РОЛЬ В РЕШЕНИИ ЭКОЛОГО-ЭКОНОМИЧЕСКИХ ПРОБЛЕМ

В статье предложена классификация эколого-экономических проблем и исследована роль экологоориентированных управленческих решений в их разрешении. Определены сущность экологоориентированных управленческих решений и их характерные особенности.

Ключевые слова: экологоориентированные управленческие решения, эколого-экономические проблемы, природные ресурсы, состояние окружающей среды, экологические эффекты.

N.O. Khyzhnyakova (Rivne State Humanitarian University, Ukraine)

THE ESSENCE OF ECO-ORIENTED MANAGERIAL DECISIONS AND THEIR ROLE IN ECOLOGICAL AND ECONOMIC PROBLEMS SOLVING

The article offers a classification of ecological and economic problems and studies the role of eco-oriented managerial decisions in their solving. The essence of eco-oriented managerial decisions and their key features are determined.

Keywords: eco-oriented managerial decisions; ecological and economic problems; natural resources; condition of the environment; ecological effects.

Постановка проблеми. Наявність екологічних обмежень техногенного економічного розвитку, необхідність фінансового забезпечення вирішення екологічних проблем, запобігання їх виникненню й загостренню демонструють характер сучасної взаємодії суспільства та природи і походження еколого-економічних проблем. Сьогодні притаманна наявність значної кількості проблем зазначеного виду. Загострення еколого-економічних проблем і надання багатьом з них світовою спільнотою статусу глобальних потребує посилення уваги до їх вирішення і залучення для цього такого дієвого інструменту, як екологоорієнтовані управлінські рішення (ЕОУР).

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Актуальним питанням вирішення еколого-економічних проблем і забезпечення екологоорієнтованого суспільного розвитку присвячено праці таких провідних вітчизняних учених-еко-

номістів, як Н.М. Андреева [2; 15], І.К. Бистряков [5], Б.В. Буркинський [4], Т.П. Галушкіна [4; 6; 7], Л.Г. Мельник [13], Ю.Ю. Туниця [18], С.К. Харічков [15], М.А. Хвесик [16] та інших.

Важливість і необхідність використання ЕОУР у своїх дослідженнях підкреслюють Б.В. Буркинський і Т.П. Галушкіна, які зазначають, що досягнення стратегічної мети розвитку України – перетворення її природно-ресурсного потенціалу на головну опору економічного зростання, – потребує не тільки підвищення теоретичного рівня досліджень, а й збільшення їх практичної результативності на основі осмислення нових концептуальних підходів до вибору ефективних ЕОУР [4, 21]. Зазначені автори також акцентують увагу на тому, що для впровадження дієвої моделі національної екологічної доктрини необхідно забезпечити здійснення практичних заходів щодо розробки методологічних, організаційних, процедурних, правових засад вибору ефективних ЕОУР [4, 22].

Невирішені частини проблеми. При цьому методологічні засади прийняття ЕОУР і зараз залишаються недостатньо розробленими й неконкретними, починаючи з визначення їх сутності та характерних особливостей.

Метою дослідження є встановлення сутності ЕОУР, здійснення класифікації еколого-економічних проблем і дослідження ролі ЕОУР у їх вирішенні, а також визначення характерних особливостей ЕОУР.

Основні результати дослідження. ЕОУР являють собою один із різновидів управлінських рішень.

Проаналізувавши тлумачення поняття «управлінське рішення» таких вітчизняних і зарубіжних фахівців з менеджменту, як М. Альберт [12, 195], І.Б. Гевко [8, 8], Д. Дерлоу [9, 26], Й.С. Завадський [10, 327], О.Є. Кузьмін [11, 261], О.Г. Мельник [11, 261], М.Х. Мескон [12, 195], Б.М. Рапопорт [14, 33], Ф. Хедоурі [12, 195] та інших, можна виділити такі характерні риси управлінських рішень:

- 1) управлінські рішення приймаються суб'єктом управління;
- 2) управлінські рішення приймаються для здійснення впливу на об'єкт управління (керовану систему), характер якого (якої) залежить від конкретних обставин;
- 3) вплив на об'єкт управління має бути здійснений з метою вирішення проблеми (проблемної ситуації);
- 4) прийняттю рішення передуює аналіз проблемної ситуації та стану об'єкта управління;
- 5) прийняття управлінського рішення передбачає вибір серед певної кількості варіантів дій (можливостей, шляхів, засобів) одного, який визнається кращим у даних умовах;
- 6) управлінське рішення передбачає виконання певних дій (програми дій) або дотримання певної лінії поведінки, в результаті чого має бути досягнуте вирішення певної проблеми;
- 7) реалізацію управлінського рішення мають здійснювати визначені виконавці;
- 8) прийняттю управлінських рішень певною мірою властиві ознаки творчої діяльності.

Таким чином, управлінські рішення приймаються для того, щоб конкретизувати дії, необхідні для вирішення певної проблеми або принаймні для зменшення ступеня її актуальності. Це здійснюється шляхом аналізу проблемної ситуації та стану об'єкта управління, формування можливих варіантів дій і вибору серед них кращого варіанта.

Означення «екологічно орієнтований» (часто вживається скорочений варіант – «екологоорієнтований») у даний час широко використовується у науковій літературі та в екологічному законодавстві. Зокрема, вживаються такі словосполучення:

1) екологоорієнтована («зелена») економіка – Т.П. Галушкіна та В.Є. Реутов [7, 8];

2) екологоорієнтовані управлінські рішення – Б.В. Буркинський [4, 21–22], Т.П. Галушкіна [4, 21–22; 6, 9];

3) екологоорієнтоване управління – Н.І. Хумарова [17];

4) екологічно орієнтовані інвестиції – Н.М. Андреева [2; 15, 17], С.К. Харічков [15, 17];

5) екологоорієнтований розвиток – М.А. Хвесик [16, 5];

6) екологоорієнтовані заходи – І.К. Бистряков [5, 176];

7) екологічно орієнтована діяльність – колектив авторів під керівництвом Л.Г. Мельника [13, 561], І.К. Бистряков [5, 177];

8) екологічно орієнтовані структурні перетворення (зміни структури економіки) – Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» [1], С.М. Бобилев та А.Ш. Ходжаєв [3, 83];

9) екологічно орієнтовані технології – Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» [1] тощо.

Конкретне тлумачення поняття «екологоорієнтований» у працях науковців не наводиться, однак з контексту його можна зрозуміти як такий, що акцентує увагу на екологічних аспектах і надає перевагу екологічним критеріям.

Таким чином, ЕОУР можна тлумачити як конкретизацію дій, необхідних для вирішення або принаймні зменшення актуальності екологічних, а точніше – еколого-економічних – проблем, які виникають у результаті взаємовідносин людини і довкілля.

Традиційне еколого-економічне мислення подає економіку у вигляді «чорного ящика», на вхід якого надходять природні ресурси, а на виході утворюються кінцева продукція і різні забруднення й деформація довкілля, відходи тощо [3, 42].

Техногенний економічний розвиток передбачає все ширше використання природних ресурсів і, відповідно, зростання рівня забруднення й обсягів утворення відходів, що призводить до виникнення екологічних проблем та екологічних обмежень.

Наявність екологічних проблем, у свою чергу, призводить до економічних втрат. Їх компенсація та здійснення природоохоронних заходів потребують значних обсягів екологоорієнтованих інвестицій і поточних витрат, що нашо вхується вже на економічні обмеження.

Отже, еколого-економічні проблеми пов'язані з «входом-виходом» економічної системи — необхідними природними ресурсами («вхід») та утвореннями забрудненнями («вихід»). ЕОУР можуть стосуватися як «входу» економічної системи, наприклад, забезпечення належного відтворення та економія природних ресурсів, так і її «виходу» — встановлення очисних споруд, поводження з відходами тощо, а також змін самої суті економічної системи — нові технології, які дозволяють зменшувати кількість використаних ресурсів та утворених відходів, нові матеріали, нові види продукції, які ще при проектуванні враховують можливості їх утилізації після завершення терміну корисного застосування.

Класифікацію еколого-економічних проблем пропонується здійснювати залежно від того, чи стосуються вони «входу» чи «виходу» економічної системи, і поділяти їх, відповідно, на дві групи (рис. 1):

- 1) проблеми забезпечення економічної діяльності природними ресурсами;
- 2) проблеми мінімізації негативного впливу економічної діяльності на стан довкілля та здоров'я людей.

Всередині першої групи еколого-економічні проблеми пропонується класифікувати залежно від видів природних ресурсів, які використовуються людиною у своїй діяльності (рис. 1).

Другу групу еколого-економічних проблем пропонується поділяти залежно від негативних впливів економічної діяльності, які необхідно мінімізувати або, в міру можливого, уникнути (рис. 1). Окрему підгрупу у цій групі становлять проблеми виробництва та споживання екологічно чистої продукції, оскільки їх вирішення дозволяє одночасно мінімізувати різні види негативних впливів економічної діяльності на довкілля.

На рис. 1 також відображені основні групи ЕОУР, які можуть прийматися та виконуватися, маючи на меті вирішення еколого-економічних проблем.

Більшість ЕОУР призначені для вирішення як проблем забезпечення економічної діяльності природними ресурсами, так і проблем мінімізації негативного впливу економічної діяльності на стан довкілля і здоров'я людей, тобто є комплексними ЕОУР. Найбільш вагомими для вирішення еколого-економічних проблем є (рис. 1):

- 1) рішення, які стосуються використання нових технологій, зокрема, технологій ресурсозбереження, поглибленої переробки ресурсів, маловідходних технологій і технологій утилізації відходів;
- 2) рішення, які передбачають відновлення природних ландшафтів та якості компонентів довкілля — повітря, води, ґрунту;
- 3) рішення, які передбачають територіальне регулювання кількості природних ресурсів і рівня їх економічного використання, захист природних ресурсів від деградації та шкідливих впливів, відтворення відновлюваних ресурсів і залучення до використання природних ресурсів, які є практично невичерпними.

Таким чином, ЕОУР призначені для вирішення еколого-економічних проблем і створення довкілля, сприятливого для існування людини як біологічного виду.

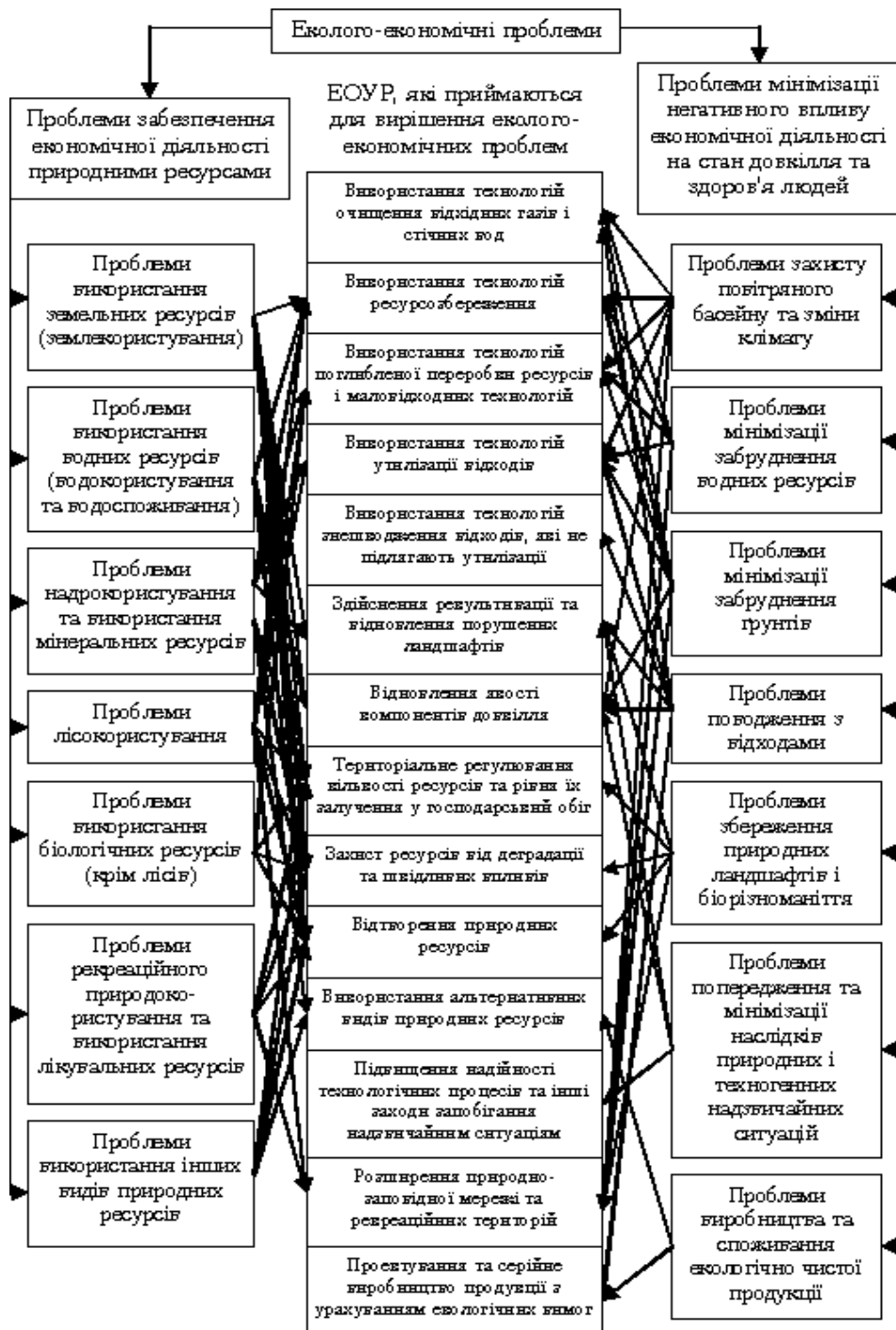

Рис. 1. Роль екологоорієнтованих управлінських рішень у вирішенні еколого-економічних проблем, авторська розробка

ЕОУР пропонується визначити як будь-які рішення щодо змін в економічній діяльності, спрямовані на покращення її забезпечення природними ресурсами або зменшення її негативного впливу на стан довкілля. ЕОУР, поряд з іншими видами управлінських рішень, притаманна наявність суб'єктів управління, об'єктів управління, виконавців рішення, проблем, які мають бути вирішені, критеріїв вибору варіантів, кінцевої мети прийняття та виконання рішення, однак в ЕОУР усі перелічені елементи мають певну специфіку визначення, характерну саме для названого виду рішень (рис. 2).

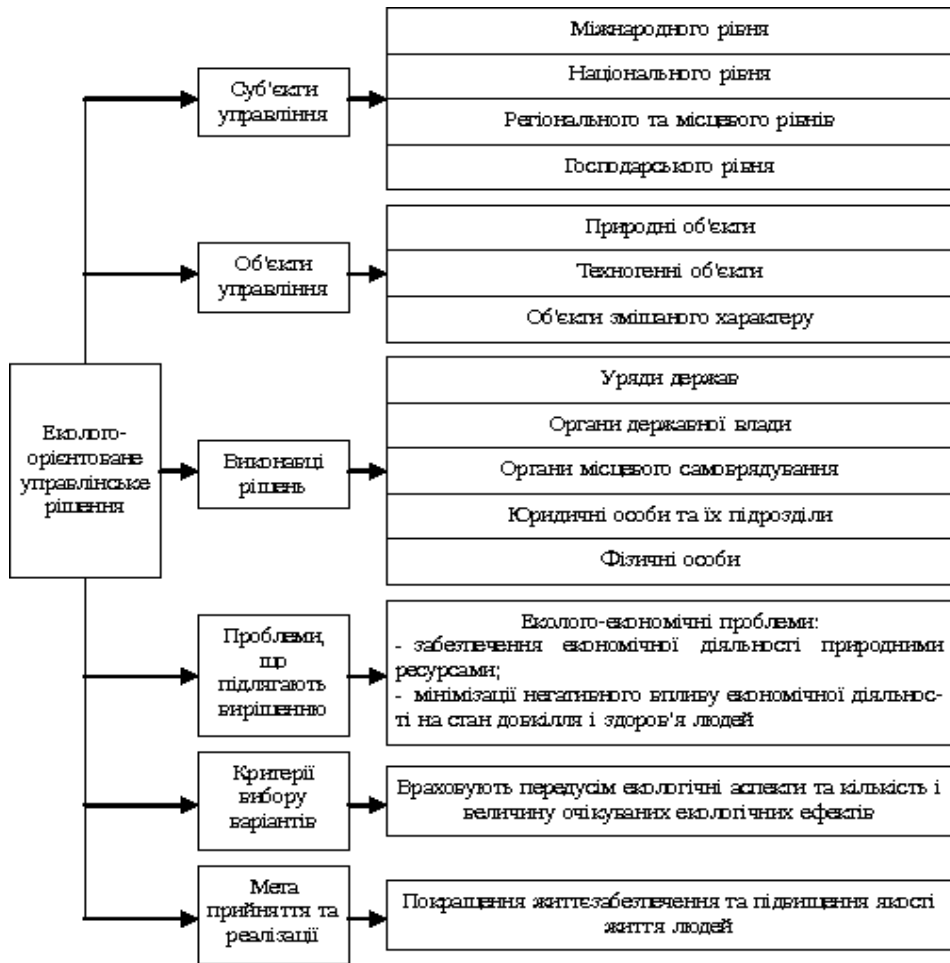

Рис. 2. Характерні особливості екологоорієнтованого управлінського рішення, авторська розробка

ЕОУР відрізняються від інших видів управлінських рішень насамперед тим, що призначені для отримання позитивних екологічних ефектів, і без дотримання такої умови не можуть вважатися екологоорієнтованими. Позитивними екологічними ефектами можна вважати покращення природних життєвих умов, а також зростання кількості та покращення якості природних ресурс-

сів [18, 24]. Разом з тим, можливе і бажане прийняття таких ЕОУР, які поряд з отриманням позитивних екологічних ефектів дозволять отримати позитивний економічний ефект.

Кінцевою метою ЕОУР має бути покращення життєзабезпечення та підвищення якості життя людей на території, яка перебуватиме у зоні впливу цих рішень за умови їх прийняття та реалізації, тобто ЕОУР мають також чітко виражену соціальну спрямованість і на їх прийняття чинить вплив просторовий чинник.

За результатами виконаних досліджень можна зробити такі **висновки**:

1. Управлінські рішення приймаються для того, щоб конкретизувати дії, необхідні для вирішення певної проблеми. ЕОУР є різновидом управлінських рішень і призначені для вирішення еколого-економічних проблем та створення довкілля, сприятливого для існування людини як біологічного виду. Вони мають вагомe значення для гармонізації відносин суспільства і природи.

2. Класифікацію еколого-економічних проблем пропонується здійснювати залежно від того, чи стосуються вони «входу» чи «виходу» економічної системи, і поділяти їх, відповідно, на дві групи: 1) проблеми забезпечення економічної діяльності природними ресурсами; 2) проблеми мінімізації негативно-го впливу економічної діяльності на стан довкілля та здоров'я людей. Більшість ЕОУР призначені для вирішення проблем обох типів, тобто є комплексними.

3. ЕОУР пропонується визначити як будь-які рішення щодо змін в економічній діяльності, спрямовані на покращення її забезпечення природними ресурсами або зменшення її негативного впливу на стан довкілля. ЕОУР обов'язково передбачають отримання позитивних екологічних ефектів.

4. Кінцевою метою ЕОУР має бути покращення життєзабезпечення та підвищення якості життя людей на території, яка перебуватиме у зоні впливу цих рішень за умови їх прийняття й реалізації, тобто вони мають чітко виражену соціальну спрямованість і на їх прийняття чинить вплив просторовий чинник.

1. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року: Закон України від 21.12.2010 №2818-VI // zakon1.rada.gov.ua.

2. *Андреева Н.Н.* Экологически ориентированные инвестиции: выбор решений и управление: Монография. – Одесса: ИПРЭИ НАН Украины, 2006. – 536 с.

3. *Бобылев С.Н., Ходжаев А.Ш.* Экономика природопользования: Учеб. пособие. – М.: ТЭИС, 1997. – 272 с.

4. *Буркинський Б.В., Галушкіна Т.П.* Глобалізація економіки та національна екологічна доктрина // Економіст. – 2002. – №9. – С. 20–23.

5. *Быстряков И.К.* Эколого-экономические проблемы развития производительных сил (теоретические и методологические аспекты): Монография. – К.: Междунар. фин. агентство, 1997. – 255 с.

6. *Галушкіна Т.П.* Концептуальні основи та організаційно-економічний механізм екологічного менеджменту в Україні: Автореф. дис... д-ра екон. наук: 08.08.01 / РВПС України НАН України. – К., 2001. – 37 с.

7. *Галушкіна Т.П., Реутов В.С.* Стратегія активізації розвитку «зеленої» економіки в Україні // Екологічний вісник. – 2011. – №2. – С. 8–9.

8. *Гевко І.Б.* Методи прийняття управлінських рішень: Підручник. – К.: Кондор, 2009. – 187 с.

9. *Дерлоу Д.* Ключові управлінські рішення. Технологія прийняття рішень / Пер. з англ. – К.: Всеуито, Наукова думка, 2001. – 242 с.

10. *Завадський Й.С.* Менеджмент: Management: У 3 т. – К.: Європ. ун-т, 2002. – Т. 1. – 542 с.
11. *Кузьмін О.Є., Мельник О.Г.* Основи менеджменту: Підручник. – К.: Академвидав, 2007. – 464 с.
12. *Мескон М.Х., Альберт М., Хедоури Ф.* Основи менеджмента / Пер. с англ. – М.: Дело, 1992. – 702 с.
13. Основи стійкого розвитку: Навч. посібник / За ред. Л.Г. Мельника. – Суми: Університетська книга, 2005. – 654 с.
14. *Рапопорт Б.М.* Оптимизация управленческих решений. – М.: ТЭИС, 2001. – 264 с.
15. *Харічков С.К., Андреева Н.М.* «Зелені інвестиції» як каталізатор переходу до нового курсу розвитку економіки: міжнародні орієнтири і перспективи впровадження // Економіст.– 2010. – №12. – С. 16–21.
16. *Хвесик М.А.* Економічні проблеми природокористування та сталий розвиток // Екологічний вісник.– 2011.– №2. – С. 4–5.
17. *Хумарова Н.І.* Складові та тенденції формування екологоорієнтованого управління в Україні: Монографія. – Одеса: ІПРЕЕД НАН України, 2010. – 200 с.
18. *Тупуцька, У.* (2002). Fundamentals of the Ecological-Economic Doctrine // Науковий вісник: 36. наук.-техн. праць. – Вип. 12.1. – Львів: УкрДЛТУ, 2002. – С. 19–31.

Стаття надійшла до редакції 19.06.2012.

КНИЖКОВИЙ СВІТ

СУЧАСНА ЕКОНОМІЧНА ТА ЮРИДИЧНА ОСВІТА
ПРЕСТИЖНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ

Україна, 01011, м. Київ, вул. Панаса Мирного, 26
E-mail: book@nam.kiev.ua
тел./факс 288-94-98, 280-80-56

Управління інноваційною діяльністю в економіці України: Колективна наукова монографія / За наук. ред. д.е.н., проф. С.А. Єрохіна. – К.: Національна академія управління, 2008. – 116 с. Ціна без доставки – 18 грн.

Монографія присвячена управлінню інноваційною діяльністю в економіці України. В основу викладу матеріалу монографії покладені багаторічні дослідження науковців в галузі економічної теорії, фінансів та банківської справи, які були апробовані на сторінках авторитетного журналу «Актуальні проблеми економіки» в 2004–2007 роках. В монографії обґрунтовано основні інноваційно-інвестиційні напрямки та проблеми розвитку економіки України та управління даними процесами.